

ילד שלומד מגיל שלוש להדחיק את עולמו הרגשי הוא פצצה מתקתקת

אחרי יותר מ-20 שנות טיפול בגברים אלימים, תמיר אשמן סבור שהגיע הזמן לחשוב מחדש על האופן בו אנחנו מגדלים בנים בישראל

שני ליטמן, צילום: תומר אפלbaum 25.10.2018 11:51

בשיר הילדים הידוע כל כך של מרים ילן שטקליס, "דני גיבור", יש בגידה צורבת וברורה. על פניו מדובר בבגידתה של הילדה נורית בדני, גיבור השיר. נורית אכלה את התפוח, זרקה את הפרח הכחול, ולא השיבה לדני על נדיבותו אלא הלכה לשחק עם ילד אחר. אבל במופע שלו, "שירת גברים", המטפל והמרצה תמיר אשמן מצביע על בגידה אחרת לגמרי — בגידתה של האם בבנה. "דני נתן לנורית את כל רכושו עלי אדמות. נורית לוקחת. רוב האנשים חושבים שזו הבגידה הקלאסית של האישה הפתיינית. אבל אני רוצה לזכות את נורית. היא ילדה בת חמש, זכותה לא להיות בשלה ליחסים מונוגמיים. לעומת זאת, אמא של דני, במקום להגיד לו 'אתה עצוב, נשבר לך הלב', אומרת לו שאסור לו לבכות" ("ילדי הוא גבור ונבון / ילדי לא יבכה אף פעם / כפתי קטן").

"האמא מתבלבלת", אומר אשמן. "היא לא רוצה לגדל ילד כאפות. אבל המחיר הוא שהילד שלה מאבד את המרחב הבטוח שלו, גם בבית וגם בחוץ. כאן מתחילה ההסללה". הסיפור של דני, טוען אשמן, הוא סיפורה של הגבריות המסורתית. "דני לומד מאמא שאת העולם הרגשי שלו הוא צריך להדחיק, והשיר מסתיים בהפנמת הדיכוי. הוא מאשים את הגוף שלו על כך שהוא בוכה מעצמו — כלומר גם הגוף בוגד בו. הרבה גברים כמו דני, כשהם מתחילים להיות מוצפים רגשית, הם מפחדים להתפרק, הם מפחדים מבגידת הגוף. לשם ייכנסו אחר כך ההתמכרויות לסמים, לעבודה, להימורים, לספורט אקסטרים, לבגידות".

אשמן לא מפרק רק את השיר של ילן שטקליס, אלא גם את "פיל פילון" של מרדכי זעירא. פיל פילון לא ידע לדרוך, ואמא שלו מנסה ללמד אותו מה לפנים ומה מאחור. הפילון לא מצליח ללמוד ללכת. מבחינתו של אשמן, מדובר במדריך לאמהות. "זה שיר שיש בו הוראות הפעלה, שיר הנחיה לאמהות איך לגדל פילים בנים. אם תבואו לבנים ברוך, הם יחוו דיסאוריינטציה במרחב, הם ילכו לאיבוד". הסוף היה מבהיל, כמאמר השיר, כי ברגע מסוים אבא פיל חזר הביתה, ומרוב פחד הפילון התחיל לדרוך. אשמן, כמו ברוב חלקי המופע, מבטא הזדהות עמוקה עם האירוע. "כשאבא שלי היה חוזר הביתה, משהו היה קורה למרחב המשחקי שלי. אבא שלי מעולם לא הרים יד בבית, אבל עצם הנוכחות הזכירה רס"ר. הוא היה אחראי על המשמעת והמוסר. זו מסורת ארוכה של אבות. האב מגיע כמעניש. התרבות הפטריארכלית עשתה פיצול: האמא היא בפנים, וכביכול מכילה, והאבא אחראי על המוסר, על המשמעת". במופע הוא מספר שכדי להתמודד עם האב הפרטי שלו אימץ לעצמו אבא דמיוני — בדמותו של צ'רלס אינגלס מסדרת הטלוויזיה האהובה "בית קטן בערבה". אינגלס, שאותו גילם השחקן מייקל לנדון המנוח, היה "אב בוכה, מחבק ומדבר. זו היתה אבהות אחרת, ורובנו לא זכינו באבא כזה".

כשאשמן מדבר על אביו ועל אבות אחרים בני אותו דור, נדמה שהקהל מזדהה איתו. בשני המופעים שבהם נכחתי, האחד בכנס על אלימות במשפחה באוניברסיטת בר-אילן והשני בפני קציני מבחן בעיר נתיבות, הקהל הורכב מאנשי מקצוע מתחום הטיפול והעבודה הסוציאלית. הרוב המוחץ היה נשים, אבל הגברים המעטים שהיו בקהל ידעו בדיוק על מה אשמן מדבר. הוא פוגש ביתר שאת את

ההזדהות הזאת בסיפוריהם של הגברים שבהם הוא מטפל כבר 22 שנה במרכז גליקמן לטיפול באלימות במשפחה, בתל אביב, בקליניקה הפרטית שלו, בקבוצות נוספות ברחבי הארץ ובעיקר בבתי הסוהר, שם הוא פוגש אסירי עולם שרצחו ואנסו. באחת מקבוצות הגברים, למשל, שמע גרסה חמורה הרבה יותר מזו של הפילון למסורת של "חכה חכה שאבא יגיע". אחד הגברים, שסבל מהתקפי זעם אלימים ותקף את אשתו, סיפר לו חוויות מימי ילדותו בשנות ה-80 המוקדמות. "בבית שלהם היה תרמיל של פגז טנק, ששימש אגרטל ובו הוחזקו מקלות בדרגות קושי שונות. הוא סיפר בקבוצה: 'אני מגיע הביתה וכבר יודע שעשיתי משהו לא בסדר. אבא חוזר מהעבודה, אני והאחים שלי עומדים בשורה. אמא אומרת לאבא מה כל אחד עשה, ואני הייתי צריך לבחור את המקל שבו אבא יכה אותי. אם אבחר מקל קטן או רך מדי, אבא יבחר בשבילי'".

המופע של אשמן לא מיועד דווקא לאנשי טיפול. הוא יצר אותו, יחד עם המוזיקאי זיו גולנד, כדי לספר את סיפורו של הגבר הישראלי לקהל הרחב. זה מעין מופע סטנד-אפ, שמשלב סיפורים אישיים של אשמן ושירים ישראליים ידועים, שאותם אשמן וגולנד מזייפים בכיף ובלי להתבייש, והקהל מצטרף לשירה בציבור. כשאשמן מתחיל לנתח את המילים, כולם קצת נחנקים. זה שכלול של הרצאה שהוא מעביר מאז שנת 1996, אז הבחין, לדבריו, שאנשים מורגלים לשמוע את סיפור הדיכוי המגדרי של הנשים, אבל לא ממש חושבים על ההשתקה שעוברים הגברים. "טיפול רגיש מגדר בגברים זה סיפור של 20 השנים האחרונות. ב-1997 יצא ספר מאוד חשוב בארה"ב, שנקרא 'אני לא רוצה לדבר על זה', שכתב המטפל האמריקאי טראנס ריל. הוא דיבר על דיכאון סמוי של גברים, על האופן שבו גברים מאבדים את הקשר לעולם הרגשי. עד אז מעטים בלבד עסקו בזה. היום כבר אפשר לדבר על מהפכה טיפולית. יש המון כנסים ודיונים על מקומו של האב במשפחה, מקומו של הגבר. הגברים מכונים במאמרים 'המגדר הנעלם' ויש הרבה יותר התייחסות אליהם".

ב-1996 היה אשמן סטודנט שנה שלישית בחוג לעבודה סוציאלית, והוצע לו לעבוד כגבר ראשון ויחיד במקלט לנשים מוכות שנפתח אז במרכז גליקמן בתל אביב. זה היה רעיון חתרני באותה עת, לנסות לשלב עובד סוציאלי גבר במקלט, אבל אשמן לא ידע שהוא שפן ניסוי. "בבית הספר לעבודה סוציאלית היו חוץ ממני שני גברים, שאחד מהם פרש בשנה ב' והחליט להיות נגר. אז התחרות לא היתה קשה. לעבוד במקלט לנשים מוכות זה לעבוד עם נשים שהן בקצה הרצף של אלימות במשפחה. יש מצבים שב-11 בלילה מונית מגיעה ויורדים ממנה אשה עם ילדים קטנים ושקיות. זו תחושה של פליטות. לעתים זה שנייה לפני שהיא נרצחת".

מלבד המקלט נפתחה במרכז גליקמן גם קבוצה טיפולית ניסיונית של גברים, בהנחייתו של פרופ' נתי רונאל, כיום ראש החוג לקרימינולוגיה באוניברסיטת בר-אילן. רונאל ביקש ליישם את תוכנית 12 הצעדים להחלמה מהתמכרויות בטיפול בגברים אלימים. "זו אחת השיטות הכי מפותחות והכי יעילות עד היום לטיפול בבעיות של התמכרויות לסמים, לאלכוהול, לאכילה כפייתית. הרעיון לנסות את שיטת הגמילה מאלכוהול לגמילה מאלימות ריתק אותי, וביקשתי מפרופ' רונאל לצפות בקבוצה. הוא אמר שאצלו אין צופים, יש רק משתתפים. אז במשך שנה השתתפתי גם בקבוצת גברים אלימים".

בתור גבר אליים?

"בתור גבר שהעולם הזה לא זר לו, בואי נגיד".

אחרי שנה בקבוצה ובמקלט, אשמן סיים את לימודי התואר הראשון בעבודה סוציאלית והוצע לו להנחות את קבוצת הטיפול בגברים, במקומו של רונאל שעזב. הוא היה אז בן 27. מאז, כבר כמעט 22 שנה, הוא מנחה מעגל גברים שמתכנס מדי שבוע. אשמן מסרב להגדיר אותם כגברים אלימים. "אם ממש חייבים הגדרה, אלה גברים שהתנהגו או מתנהגים באלימות במרחב הזוגי והמשפחתי. ההגדרה הזאת, בניגוד ל'גברים מכים', לא מקפאה אותם בתוך מצב אחד. כחלק מהתרבות המגדרית אנחנו רגילים לחלוקה פשוטה ומפוצלת — גברים מכים, נשים מוכות. אבל מי שמכיר את העולם הזה מקרוב יודע שזה לא כל כך דיכוטומי. החלוקה והפיצול משמרים את התפיסה שגברים זה מגדר אליים ונשים זה מגדר קורבני. אני חושב שבשלו התנאים לדבר על זה אחרת".

כשהחל להנחות את קבוצת הטיפול בגברים, אומר אשמן, הרגיש שמצא לעצמו בית. "זה היה חיבור מאוד עמוק בשבילי, לעזור לגברים. כמו שאני מספר במופע, אבא שלי לא היה גבר אלים ברמה הפיזית, אבל גדלתי עם אבא שלא מדבר את הרגשות, מאוד מאופק, מאוד עם עצמו, כמו רוב האבות של כולנו. היה לי ברור שאני רוצה לעזור לגברים לחלץ את עצמם מהשריון הגברי המסורתי". הוא למד גם טיפול קבוצתי, ולדבריו יצר שפה חדשה שמיועדת לטיפול בגברים. השפה הזאת משמשת אותו בקבוצות שהוא מנחה, שאותן הוא מכנה מעבדות ליחסים. את הידע שאסף בשנות העבודה בקבוצות הפך לקורסים שהוא מלמד באוניברסיטה, וגם מסלול ללימודי תעודה בהנחיית מעגלי גברים, במסלול לגברים בלבד. שלל הפעילויות האקדמיות הוכנסו לאחרונה תחת ישות חדשה שנקראת "הפורום ללימודי גברים" בחוג לעבודה סוציאלית באוניברסיטת תל אביב. "אני קורא לזה לימודי גברים כי לימודי מגדר זה שם נרדף ללימודי נשים", אומר אשמן.

בעוד שתחום העבודה הסוציאלית עוסק הרבה בטיפול בגברים, אשמן מזכיר שעד לאחרונה ההכשרה האקדמית כלל לא התייחסה לנושא. בכלל, אשמן מבקש להזכיר שעד לאחרונה אי אפשר היה בכלל לדבר בפומבי על הרעיון של דיכוי גברי. "כשהתחלתי לדבר בהרצאות על דיכוי גברים ועל ההשתקה שגברים עוברים בחברה הישראלית, אנשים, בעיקר נשים, היו יוצאות בזעם מהרצאות. אבל השיח מתפתח, יש אבולוציה. היום אני יכול לדבר גם על תוקפנות של נשים ואנשים כבר לא צועקים געוואלד".

למה כל כך חשוב לדבר על תוקפנות של נשים? הרי בסוף האלימות הקשה מופנית כלפיהן והן גם אלה שנרצחות על ידי הגברים האלימים.

"חשוב מאוד לפרק את המבנה הפטריארכלי של הגבר התוקף והאשה הקורבן. נשים וגברים משפיעים שניהם על המרחב הזוגי האינטימי. נשים תוקפות בארסנל שיש להן, וגברים תוקפים בארסנל שיש להם. ברור שאין להשוות את מספר הגברים שתוקפים פיזית למספר הנשים שעושות זאת. אבל שני המינים תוקפים. ההתעטפות בקורבניות היא מנגנון הגנה שעוזר לנו לא לראות את האגרסיביות שלנו. ההכחשה של התוקפנות גורמת הרבה יותר נזק. לעזור לנשים להיות במגע עם התוקפנות שלהן ולא רק עם הקורבניות, זה להעצים נשים. זה להראות שיש להן כוח משפיע, כוח תוקף. חשוב להדגיש שלא מדובר על יצירת משוואה. השיח המגדרי הוא מאוד עדין, ומכיוון שבצורת השלטון המסורתית הפטריארכלית אין שוויוניות, כל שיח שמחפש שוויוניות מייצר כשל אמפתי מובנה. אבל בטח שאפשר לדבר על תוקפנות נשית, וחשוב לדבר על דיכוי של גברים. אני לא עושה את זה מעמדה לעומתית או מיזוגינית, אבל בכל זאת מתעצבנים עלי".

אז מתי מתחיל הדיכוי הגברי?

"ההסללה המגדרית פועלת חזק מאוד בערך מגיל שנה. הבנים עוברים בגיל שמונה ימים סימון מאוד חזק, אבל אפשר לומר שאנחנו מניחים להם מגיל אפס ועד שנה, אף על פי שהמסרים מתחילים לחלחל בהלבשה וביחס. החלוקה הזאת מייצרת פיצול מגדרי מגיל מאוד צעיר. בהמשך, הפיסול החברתי המגדרי מתבצע דרך פעולה של ביוש. כלומר, על מה אני, כאב, גאה בבן שלי, לעומת אילו מעשים שלו גורמים לי למבוכה או לבושה".

הדיכוי המגדרי, מדגיש אשמן, מתבצע ברובו בתוך המגדר. כלומר, אמהות מסלילות את הבנות שלהן, והאבות מסלילים את הבנים. בהמשך מגיעים שאר בני המשפחה והחברים בבית הספר, גם הם בני אותו מין. "אני לא חטפתי לעג מבנות, אלא מבנים. בנות לא קראו לי הומו. ומצד שני, את יכולה לראות בתיכון איך בת מסתכלת על בת אחרת בהפסקה. היא זו שתגרום לה את הפגיעה, את הפרעת האכילה. לא הבנים. היא עומדת עם עוד חברה, והן סורקות בשתיקה את הילדה השלישית, מלמטה למעלה. עיר הבירה של הדיכוי היא בתוך המגדר. חשוב להגיד את זה כדי להימנע משיח קורבני בין המינים. יש עבודה פנים מגדרית לעשות. למה ארגון המורים, שהוא ברובו נשי, מעמיד בראשו במשך כל כך הרבה שנים גבר? הבנים עוברים דיכוי בעיקר מצד גברים, והבנות מצד נשים. האמהות מעירות

לבנות על איך שהן אוכלות, אומרות להן לא לכעוס יותר מדי. אמא שלי כל הזמן היתה אומרת לאחותי, אל תהיי מושכלת יותר מדי."

לאן מוסללים הבנים?

"אצל הבנים יש הזנחה של המרחב הפנימי, הרגשי, וטיפול של המרחב החיצוני. חשובה הקריירה, חשוב שהאוטו יהיה נקי ולא שרוט. ממלכתם של הבנים היא החשיבה האנליטית, ואנחנו חיים בחברה שמקדשת את החשיבה ולא את ההרגשה. בתרבות הפטריארכלית, הרגשה זה לנשים וחשיבה זה לגברים. אחד הדברים המבאסים בשר החינוך הנוכחי הוא הקידוש של חמש יחידות מתמטיקה. החברה מייצרת היררכיה בין ההומני לריאלי. זה מאוד זכרי לחשוב שהריאלי יותר חשוב".

הגברים בקבוצות הטיפול שמנחה אשמן לא מגיעים לשם מיוזמתם, אלא לאחר שהוגשה נגדם תלונה במטרה על אלימות בבית. שירות המבחן שולח אותם לשנת פיקוח, וכדאי להם להראות רצון טוב לשנות את התנהגותם ונכונות לשיתוף פעולה. "גברים בגדול לא פונים לקבלת עזרה מיוזמתם. אנחנו לרוב מגיעים לעזרה בדקה ה-90, כשיש עלינו אולטימטום. גברים פונים למרכז למניעת אלימות, לרוב אחרי שפגשו את החוק. כי זה חלק מהסיפור, אסור לי להיות חסר אונים, אסור לי לבקש עזרה. מגיל שנתיים אנחנו אמורים להיות עצמאיים, ולמרות שאנחנו מאוד תלויים, אנחנו לא מוכנים להודות בזה".

כשהגברים שנהגו באלימות מגיעים אליו לראיון ראשון, אשמן מיד מראה להם את כיסא המפלט. "אני אומר להם, 'אני יודע שאתה מחויב לבוא לשנה, אבל חבל לי שתתפוס מקום. אני לא אחזיק אותך בכוח. תהיה פה לשלושה חודשי ניסיון. אחרי 12 מפגשים, אם תרצה ללכת אני אכתוב מכתב לשירות מבחן שהיית בקבוצה, שניסית, והחלטנו יחד שאתה צריך לחפש מסגרות אחרות. עד היום, גבר אחד בלבד ניצל את הקופון ועזב אחרי שלושה חודשים. רובם מסיימים את השנה הראשונה וגם אחריה רק מעטים עוזבים. אחרי שנתיים אני צריך להעזיב אותם, כי נגמר התקציב. משרד הרווחה מממן רק שנתיים של טיפול".

מה הם מבינים שלא הבינו ברגע הראשון?

"גברים לא מתנגדים לטיפול. הם מפחדים מטיפול. השפה הטיפולית מאיימת עליהם. הם כלואים בעולם הקשוח, הצפוד, עולם שלא מדבר. משפחה זה עסק רגשי, גידול ילדים הוא עניין קונפליקטואלי. נשים, בגלל ההסללה שלהן, מגיעות לרוב עם עליונות שפתית עצומה על הגבר. הן לומדות מגיל צעיר לטוות יחסים, ויש לזה אוצר מילים עשיר. אני אוהבת, אני מתגעגעת, אני מפחדת. בקבוצה אני מלמד 12 מילים בסיסיות. בחיפוש שלי אחרי שפה רגשית זיהיתי פיצול ראשון, בין אהבה לחרדה. אלה שני היסודות הרגשיים. משם יש פיצולים נוספים. זה כמו פעימה, כיווץ והתרחבות. חרדה ואהבה".

גברים לא מכירים את המילים האלה?

"הם לא יודעים לבטא אותן. הם אילמים. וגבר אילם במקום לדבר, יתנהג. אם אין לי שפה ליצור איתך קשר אינטימי, אני צריך להתנהג את זה. אני אפנה אליך גב, אני אטרוק את הדלת. האלימות היא תקשורת. פתולוגית, אבל תקשורת. המלחמה היא צורת תקשורת בהיעדר דיבור. כשאין שפה כאובייקט מעבר, האלימות נכנסת חזק. אילם ואילם, זה משחק מילים שאי אפשר לברוח ממנו".

ולמה גברים נהיים אילמים?

"זה הדיכוי שהם עוברים. מגיל שנה ואילך, הם עוברים התקפה שיטתית על צרכי התלות שלהם. האדם הוא בעל חיים תלוי. אם אני לא פוגש זוג עיניים שראות אותי, כאדם בוגר, אני אהיה בדיכאון. ומה שגברים עוברים מגיל שנה זה התקפה על הצורך הזה. אני לאט-לאט לומד לא להישען. אני אפסיק לשתף, כי בכל פעם שאני משתף, לועגים לי. בדרך כלל התגובות הקלאסיות הן, מה אתה מתבכין, מה אתה בוכה כמו הומו. הכי בנאלי. אבל הבנאלי הזה קיים גם במאה ה-21".

לא סתם במאה ה-21, אלא ממש לפני כמה שבועות, אשמן נתקל ברגע משפחתי שהדגים את התגובות הקלאסיות האלה שעליהן הוא מדבר. "הייתי עם הבן שלי, שהוא בן שמונה, בפארק הירקון. ראינו משפחה על מחצלת, שני אחים, אבא, אמא ותינוק. האחים, בן 5 ובן 8, התחילו לשחק כדורגל, ואז האבא הצטרף. האח הגדול התחיל למסור לאבא, והאבא מסר לילד הגדול, והאח בן החמש

פתאום לא קיבל כדורים. ואני והבן שלי יושבים ומסתכלים על המחזה מרחוק. זה חלק מהתחביבים שלנו. ופתאום הילד הקטן שלא קיבל כדורים התחיל לבכות, והאח הגדול אמר לו, תינוקי בכיין לא מקבל כדור. והאבא כעס על זה שהוא בוכה. ואז האמא הוסיפה את המשפט המכונן הבא: 'אם תמשיך לבכות, אני אספר את זה מחר למורה שלך לכדורגל, והוא לא ישתף אותך במשחק'. והילד נכנס למצב של טנטרום, הוא צעק ובכה. והבן שלי ואני התלבטנו אם להתערב או לא".

אתה לפעמים מתערב בעניינים של משפחות אחרות?

"הרבה פעמים. אם אני לא מתערב, אני עלול להיכנס למצב רוח מאוד קודר. אם אני רואה אלימות ואני לא נוקט עמדה — אני אסבול מטראומה משנית".

אבל במקרה הזה לא היתה אלימות.

"זה לגמרי אלימות. הילד נכנס לטנטרום וצעק להם, 'אתם מעליבים אותי!' ואני צעקתי מרחוק, 'אתה צודק!' במקרה הזה לא נדרשה הרבה התערבות. כי הוא היה ילד מדהים. הוא הנפש הבריאה במשפחה הזאת, והוא זה שיכול לכונן שינוי. עשיתי את זה בעיקר בשביל הבן שלי, להראות לו שאנחנו תומכים בילד הזה, שאנחנו נאמנים לבטן הרגישה שלו. הצעקה של הילד, ואולי גם ההתערבות שלנו, הביאה לשינוי במשחק. האמא התרככה, האבא התחיל לשתף אותו במשחק והילד גם קיבל חיבוק".

אבל באותה מידה האמא או האבא היו יכולים להגיד לך, מה אתה מתערב בכלל, מי אתה.

"לגיטימי. אז הייתי מבקש מהם סליחה שהתערבתי. אבל הדבר הכי עצוב שעלול לקרות לילד הזה זה שהוא יפסיק לנסות לתקן את הקלקול המשפחתי, שהוא יפנים את הדיכוי. יש פה מחוץ לקליניקה משפחתון. בשעה מסוימת ביום הילדים יוצאים לטיול, ואז שומעים קולות בכי. אחד המטופלים שלי, גבר בן 40, ישב פה, וראיתי מה קורה לו בגוף כשהוא שומע בכי. אנחנו מגיבים לזה פיזית, נורא חזק. למה גברים מגיבים לזה ככה? כי שם הטראומה שלנו. כל פעם שהייתי בוכה, אבא שלי היה מקבל סוג של התקף חרדה. אצל גברים התקפי חרדה מתורגמים להתקפי זעם. כמו דני גיבור בשיר, בגיל שלוש-ארבע אנחנו הולכים לבן אדם שאנחנו מאמינים לו הכי בעולם, לאבא או לאמא. אנחנו בוכים להם כי אנחנו רוצים לקבל תוקף אמפתי למה שעובר עלינו. במקום שיגידו, 'בוא חמוד לחיבוק, זה בטח כואב', אנחנו חוטפים אמירה שלא מקבלת את הרגשות הטבעיים שלנו".

הרגשות הטבעיים והבסיסיים, לפי אשמן, הם אהבה, כעס, עצב, קנאה, פחד וחוסר אונים. "הכעס הוא רגש לגיטימי לבנים. מעודדים את הבנים לכעוס כדי שלא יהיו ילדי כאפות. אבל את הרגשות האחרים, שמבטאים פגיעות, אסור לבטא במילים. לא קנאה, לא פחד, לא געגוע. כמה גברים את מכירה שמדברים את הקנאה שלהם, ולא מתנהגים אותה? לבנות, לעומת זאת, מותר להיות חסרות אונים ואז לקבל עצות מהבנים, אבל לא נותנים להן לגיטימציה לכעוס. לכן נפגע להן המרחב האסרטיבי והרבה מהכעס הופך לתוקפנות כלפי עצמן, להפרעות אכילה, לפגיעות עצמיות".

משהו קורה לתיאבון

גברים, לפי אשמן, לא רק אילמים לגבי הרגשות שלהם במרחב הביתי, אלא בעיקר לגבי הטראומות שחוו. הטראומות הללו נגרמות לרוב בעקבות תקיפות מיניות או בשל השירות הצבאי. שני הדברים מתערבבים מבחינתו, ולגבי שניהם הוא חושב שהגיע הזמן לשבור שתיקה. "גברים הם מגדר למסירה. אנחנו צריכים להכין אותו לקראת הצבא, שיהיה מסוגל להרוג, לחסל. הגבר הישראלי הוא מוצר מאוד צבאי, ומי שאומר את זה, שהמיליטנטיות הורסת את הגבריות הישראלית, ישר יגידו שהוא בוגד בממלכה. אבל שלישי מהמטופלים בקבוצות של אלימות במשפחה הם הלומי קרב. הם חוו דברים בשירות הצבאי, אבל הם לא מטפלים בטראומות שלהם, כי זו בושה מבחינתם לפנות לעזרה".

לגבי פגיעות מיניות, אשמן מזכיר שהסטטיסטיקה על פגיעות מיניות בילדים ובילדות עד גיל 14 זהה. "אחרי גיל 14 זה משתנה, אבל בילדות, כאשר רוב הפגיעות המיניות הן בתוך המשפחה, המספרים זהים. אבל לא תשמעי על המקרים של הבנים, רק על הבנות, כי את הבנות מעודדים לדבר על זה,

ואת הבנים לא. לפני השנה השנייה של הטיפול, רוב המטופלים שלי לא יעזו לדבר על מה שעברו לפני 30 שנה. אז נוצר מצב שהחברה הישראלית יכולה לקיים את המערכת הדכאנית שלה כלפי גברים, כי הם לא מתלוננים".

לאחרונה, במסגרת MeToo ו"לא התלוננתי", עלו גם לא מעט סיפורים של גברים.

"זו טיפה אחת מתוך צונאמי. גברים עדיין לא מעזים לצאת. האם שמעת על גבר שנאנס בילדותו? אני מטפל כבר 22 שנה, ושמעתי רק 18 סיפורים כאלה של גברים. זה נורא מעט. גברים מעדיפים לקחת את הטראומה איתם לקבר. הרבה פעמים הטענות של גברים שטיפלתי בהם היו שכשהם ניגשו למשטרה — לא האמינו להם".

כמטפל נדרש לו זמן להבין שעליו לשאול את הגברים שהוא פוגש על פגיעות מיניות, וגם על השירות הצבאי. מיזמתם הם לא יספרו. "רק כשהעזתי לשאול אם קרה משהו בשירות הצבאי, הם התחילו לדבר. ב-2009, באחת הקבוצות, היה גבר עם בעיית אלימות מאוד קשה. הוא הכה את אשתו ואת ילדיו בלי שום הבעת חרטה. ושום דבר לא עזר לו. התחלתי לחשוב שמדובר בפסיכופת. אמרתי לו, 'אני עובד איתך כבר שנה ואין תחושה של שיפור. התפרצויות הזעם רק מחמירות'. ואז שאלתי אותו, 'אולי קרה לך משהו בצבא?' אף פעם לא שאלתי את זה. הוא ענה את התשובה הכי בנאלית שגברים עונים: 'שום דבר, שירות צבאי רגיל'. לחצתי קצת, והוא אמר, 'היתה ועדת חקירה אבל יצאתי זכאי. היינו בפעילות מבצעית, נפלט לי כדור והרגתי ילדה בת שמונה'. שאלתי איך זה השפיע עליו. הוא אמר, 'כלום'. אמרתי שלא יכול להיות שכלום. והוא אמר, 'כשאני חושב על זה, אז הפעם הראשונה שקיללתי את אמא שלי היתה חודש אחרי האירוע. וחצי שנה אחרי זה נתתי את הסטירה הראשונה לחברה שלי'. משבוע לשבוע הוא התחיל להבין שיש את חייו לפני האירוע הזה, ויש את חייו אחרי האירוע הזה. הוא קיבל הכרה ממשד הביטחון כהלום קרב. מדינת ישראל מספקת סל שיקום ליותר מ-4,000 הלומי קרב (4,649 לפי נתונים שהציג משרד הביטחון בכנסת ביולי 2017, ש"ל). אבל יש עוד עשרות אלפים הלומי קרב שמעולם לא הוכרו".

אשמן מוטרד מאוד מכך שדבריו יתפרשו כאמירה פוליטית, ולא כמו שהוא מתכוון אליהם — כאמירה טיפולית. "כשרוצים להשתיק את מי שמדבר על פוסט טראומה של חיילים בשדה הקרב, אומרים שהוא שמאלן. אבל אני מוכן לחתום שאצל רוב הצלפים שפעלו בגבול עזה לפני שלושה חודשים ופגעו בבני אדם, משהו כבר קורה. בהתחלה יש את מורשות הקרב שמגינות עליהם. אבל מגיע הרגע שבו זה מתחיל להופיע בסיוטים. משהו קורה לתיאבון. כל מי שהרג או פצע יהיה על הספקטרום של הלם הקרב. אבל אנחנו מעדיפים לפצל את האלימות הביתית מהאלימות במלחמה. יש פה מציאות שהחברה הישראלית לא רוצה להכיר בה. אחד הסימפטומים של הלם קרב לא מטופל הוא התפרצויות זעם בתוך המשפחה. נשים מספרות על בעיטות של גברים מתוך שינה. אבל קשה לדבר על זה כי זה נחשב לבגידה בפטריוטיות הישראלית. הכי קל לחברה להגדיר קבוצה כבוגדת, ואז לא להקשיב לכאב שהיא מחזיקה".

גם במלחמות באזור, טוען אשמן, אפשר למצוא דפוסים של אלימות במשפחה. "כעס שאינו מטופל נכון הופך לזעם. הזעם הופך את הזולת לאובייקט שאפשר להוציא עליו עצבים. גברים ונשים עושים את זה כל הזמן. כי זה נורא מפחיד להיות בעמדה דיאלוגית, פגיעה, לדבר בגוף ראשון. רוב מקרי הזעם הם תוצאה של חוסר אונים שאי אפשר לתת לו ביטוי. רוב המלחמות פה באזור בשנים האחרונות נוצרו כשמנהיגים לא הצליחו לשאת את חוסר האונים וישר נתנו איזה התקף זעם. אפשר לראות שמעגלי האלימות באזור הם כמו מעגלי אלימות בתוך המשפחה. המרווחים מתקצרים, עוצמת האלימות הולכת ועולה והמרכיבים המצפוניים נעלמים".

אז אתה טוען שאנחנו בעצם אומה של גברים מכים?

"אנחנו אומה עם בעיית ויסות רגשי. הגבריות אצלנו משתנה ממצב של 'אפורה, עקשנית ושותקת' — השילוש הקדוש של הגבריות הישנה — לעבר גבריות פגיעה, מרגישה, שיש לה אוצר מילים, שיועדת

לעזור ולהיעזר. אנחנו בתקופת ביניים. לכן אני מאוד אופטימי. אבל בדרך זה כאוס. בדרך חוטפים הרבה מכות".

מה מידת האפקטיביות של הטיפול בקבוצות שאתה מנחה? הגברים מפסיקים להיות אלימים?
"כשהגבר נמצא בתוך תהליך טיפולי, רואים ירידה דרסטית באלימות בתוך הבית. אבל השאלה היא אם הם מעיזים לנסות את זה עם בת הזוג שלהם. אם אין טיפול מערכתית גם באשה וגם בגבר, יהיה מאוד קשה לשנות דפוסי תקשורת. אחד המטופלים אמר פעם בקבוצה, 'אל תנסו בבית את מה שתמיר מלמד. עשיתי את טעות חיי כשהקשבת לי'". אשמן הציע למטופלים לדבר עם בנות זוגם בגוף ראשון, ואמר שזה מועיל מאוד להורדת התוקפנות בתוך מערכת יחסים זוגית. אבל המטופל שלו לא היה מרוצה מהתוצאה. "הוא סיפר שאמר לאשתו, 'אני מסתובב שבוע בבית בתחושה שאני אוויר, שאני שקוף, אני מרגיש דחוי ממך בזמן האחרון. ואז אשתי אמרה, זה מה שתמיר מלמד אותך בקבוצה? אז הוא הופך אותך לחנון'. כי גם נשים הורגלו לסוג מסוים של גבריות", מסכם אשמן.
זה כמו להגיד לילד אל תבכה.

"נכון. אם נשים היו מבינות את הסיפור של המהפכה הגברית שמתרחשת לנגד עינינו, גם הן היו מתאימות את עצמן לגבריות רבי-ממדית. הגבר שיודע לדבר את עצמו הוא גבר הרבה יותר מורכב. הוא ירצה להיות מעורב בבית, במרחב החינוכי. כשאני שואל את המטופלים שלי מה המשמעות של האבא בתוך המשפחה, הרבה מהם לא יודעים להגיד. התרבות הפטריארכלית שחקה את תפקיד האב. היום גברים מתעוררים ורוצים להיות משמעותיים. הם רוצים להיות אבות שונים מהאבות שהיו להם".

זה נכון גם לגבי גברים שמגיעים מחברות מסורתיות?

"השיח המגדרי מחלחל לכל המגזרים בארץ. במגזרים המסורתיים משגשגות סדנאות על מיניות חדשה ועל שיח חדש בזוגיות. יש לנו תוכנית הכשרה לגברים לייצר מעגלי גברים של שיח אמפתי בתוך הקהילה. 20% מהסטודנטים הם דתיים. המצב בקרב גברים בארץ איום. 18 אלף אסירים גברים יושבים בבתי הסוהר, לעומת 167 אסירות. זה מספר סיפור חברתי. בנים גם מקבלים ריטלין פי ארבעה יותר מאשר בנות. כ-80% מהמכורים לסמים קשים בישראל (לפי נתוני משרד הרווחה נכון לשנת 2011, ש"ל) הם גברים. לבנים יש הרבה יותר בעיות של ויסות רגשי. החברה הישראלית מעדיפה לקרוא לזה בעיות קשב וריכוז. ילד שלומד מגיל שלוש להדחיק את העולם הרגשי שלו, ולא לדבר אותו ולא להיות תלוי בעולם המבוגרים, הוא פצצה מתקתקת של ויסות".
את הפצצות שכבר התפוצצו אשמן פוגש בבתי הסוהר, שבהם הוא מופיע מול אסירי עולם, אנשים שרצחו ואנסו, חלקם רצחו בנות זוג ובנות משפחה. "המפעל הכי גדול לטיפול בגבר הישראלי זה שירות בתי הסוהר ומשרד הביטחון", הוא אומר. אחרי המופע של שירת גברים, גולנד ואשמן מקיימים שיחה עם האסירים, והם מספרים שמדובר במפגשים מרגשים מאוד, בעיקר מצדם של האסירים.
"עמי פופר, שטען במשפט שלו שנאנס כשהיה ילד, אמר לנו, אם הייתי פוגש אתכם בגיל תשע, לא הייתי יושב פה היום. יש רוצחים מהמגזר הערבי שסיפרו בדמעות שאבא שלהם לא הפגין מעולם חיבה כלפיהם. המופע גורם להם להבין משהו, כי הם לא עשו קודם את החיבור בין גבריות קשוחה, הסיפור של הכבוד, לבין מה שעבר עליהם. אחד אמר לי שזו הפעם הראשונה שהוא מבין איך הילדות שלו קשורה לכך שהוא יושב היום בכלא. הוא אמר שמעכשיו לא יגיד יותר לעולם לבן שלו לא לבכות או להיות חזק, אלא יחבק אותו. אחד האסירים שיושב בכלא על אונס קבוצתי, הלום קרב מעופרת יצוקה, סיפר לי אחרי ההופעה בלחש שגבר אנס אותו כשהיה בן שמונה. אלה הסיפורים שחוזרים על עצמם, תמיד. השאלה אם אנחנו כחברה מוכנים להכיר בחיבור בין הדברים".